

І.І. Ков'ях, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МЕТОДІВ ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ВПРАВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нові завдання, які постають перед викладачами іноземних мов у зв'язку з розширенням складу студентів та практичними цілями, що вони переслідують, потребують перегляду змісту та організації учбового процесу, а також з'ясування доцільності окремих методичних прийомів.

Мова як практичне знаряддя спілкування та виразу думки засвоюється лише шляхом її використання у свідомих, реальних мовленнєвих ситуаціях.

Саме у вправах має в першу чергу сказатися методичний підхід переносу центра ваги з рецептивних навиків (уміння розуміти та аналізувати) на продуктивні (вміння сприймати та продукувати мову за можливістю автоматично, без аналізу та синтезу, тобто так, як зазвичай вживають рідну мову). Тому й граматичні вправи мають здебільшого виходити з життєвих ситуацій, ніж із правила, яке подається на занятті. Їх завдання – продемонструвати, як правило, що вивчається вживається у мові, у яких типових ситуаціях, а потім шляхом повторення умов акту мовлення заставити студента відтворювати його.

Складаючи вправи, треба прагнути до того, щоб вони ілюстрували факти мовлення, а не факти мови, щоб вони імітували за можливістю реальні акти мовлення, з якими можливе зіткнення вивчаючих у житті. Основною ціллю вправ має бути не закріплення відомого правила з ретельним відпрацюванням виключень із нього та виключень із виключень, а автоматизоване закріплення типових зразків, що зв'язані за побудовою з категорією, що вивчається. Ці зразки надаються у типовому оточенні й допомагають напрацювати вміння в аналогічному оточенні змоделювати аналогічну структуру за зразком, що вивчається.

Дуже важливо пам'ятати дві обставини. По-перше, те, що активне мовлення здебільшого відбувається без аналізу та синтезу, без «створювання» форм та конструкцій, шляхом повторення вже існуючого та зв'язаного з відомими ситуаціями (почуття мови, почуття вірного та невірного). Тому неможна вимагати щоб студенти відтворювали незасвоєне, будували форми та структури, виходячи тільки з правила, яке їм було повідомлено. Вони повинні сприйняти,

усвідомити, автоматизувати вже існуючі та характерні для певних актів мовлення форми та структури. Повідомлене їм правило лише допомагає усвідомити, систематизувати ці форми. Тому правило може бути надано не тільки перед виконанням граматичних вправ, але й у ході їх виконання або навіть після.

По-друге, відібранні ілюстрації явища (правила), що вивчається, повинні дуже твердо фіксуватися у свідомі студента, з тим щоб збудити дію психологічно-мовного закону аналогії. Досвід показує, що його дія легше збуджується багаторазовим повторенням невеликої кількості стереотипних прикладів, ніж меншим повторенням значної їх кількості. Засвоєне до ступеня автоматизму на п'яти чи десяти прикладах легко розповсюджується на все, навіть не дуже схоже. Виконавши численні вправи, що з усіх боків обіграють декілька фраз у типових ситуаціях, студенти надалі легко пізнають і відтворюють явище, що вивчається, в інших схожих ситуаціях, бо вони стають вже не «отриманим знанням», а органічною частиною свідомості, почуттям мови.

Поширені на практиці вправи, що закріплюють ту чи іншу форму шляхом більшої або меншої механічної зміни закінчень, на наш погляд, відривають форму від змісту, не виправдовуючи зміни форми зміною ситуації. Вони можуть бути порівняні з головоломками, які розвивають логічне мислення, але не сприяють виробці практичних навиків користування мовою. Такі вправи на «розкриття скобок» або «створення форм» примушують забути про реальні обставини спілкування, заради якого форма й існує. Завдання повинне відображати те, що дійсно має місце в живому спілкуванні. Воно не повинне підказувати студенту, які лінгвістичні зміни треба зробити, а тільки вказувати на зміну обставин, бути червоною лампочкою, яка попереджує про небезпеку. Зрозумівши, що ситуація змінилася студент має сам відобразити це у формах мови і зміна закінчень вже не виглядає примхою викладача, а життєвою вимогою.

Тільки у свідомих, реальних мовленнєвих ситуаціях граматичні форми перестають бути річчю у собі, перетворюються з мертвих парадигм мертвої мови на щось живе. Почуття того, що правильно чи неправильно не може вироблятися шляхом маніпуляцій із нейтральними фразами, розлученими зі змістом усього контексту, шляхом статичних підмін, навіть граматично бездоганих. Граматичні вправи повинні створювати обставини для показу форми або конструкції, яка вивчається, як динамічної одиниці, що відіграє цілком певну роль у спілкуванні та висловлюванні думки й такої, що не терпить байдужого ставлення до себе, яка мститься викривленням думки тому, хто не вірно її використовує.